

SDG LENS

Monitoring Sustainable Development
in Eastern Europe & South Caucasus

**APĂ CURATĂ ȘI SANITAȚIE
PENTRU TOȚI**

**RAPORT PRIVIND
IMPLEMENTAREA OBIECTIVULUI
DE DEZVOLTARE DURABILĂ 6**

ÎN REPUBLICA MOLDOVA

6 CLEAN WATER
AND SANITATION

AUTORI:

Natalia Covrig
analistă de politici publice

Ion Beschieru
expert în guvernare locală și administrație publică

Această publicație a fost elaborată în cadrul programului **SDG LENS. Monitorizarea dezvoltării durabile în Europa de Est și Caucazul de Sud**. Este un program de consolidare a capacităților actorilor civici, reprezentanților ONG-urilor și grupurilor de inițiativă locală, cercetătorilor și experților din Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina. Programul are drept scop împuternicirea actorilor civici pentru a monitoriza, raporta și pleda pentru Agenda 2030 și pentru a susține

Cu suportul:

Moldova, 2023

INTRODUCERE

În septembrie 2015, Republica Moldova s-a angajat să implementeze Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă. Astfel, până în anul 2030, Moldova, de rând cu alte 192 de state membre ale Organizației Națiunilor Unite, urmează să-și mobilizeze eforturile pentru a elimina toate formele de sărăcie, pentru a combate inegalitățile și pentru a aborda problemele schimbărilor climatice, asigurând că **nimeni nu este lăsat în urmă**. Odată cu adoptarea Agendei 2030 în 2016, a fost înființat Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă, apoi a urmat un proces complex de ajustare la specificul țării a obiectivelor, țintelor și indicatorilor Agendei Globale 2030. Acest proces a implicat toate părțile interesate: autoritățile publice naționale și locale, sectorul privat, societatea civilă, mediul academic și partenerii de dezvoltare. [Procesul de naționalizare a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă \(ODD\)](#) s-a axat atât pe integrarea acestora în cadrul strategic național, cât și pe crearea unui sistem de raportare și evaluare a progresului în atingerea fiecărei ținte relevante pentru Republica Moldova.¹

Angajamentul Republicii Moldova pentru implementarea Agendei Globale 2030 rezidă și din [Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova Europeană 2030"](#), aprobată de către Parlament în noiembrie 2022.² Strategia este un document strategic pentru țară, care stabilește viziunea pe termen lung și direcțiile de dezvoltare a țării, setând anul 2030 ca termen final pentru ca Republica Moldova să obțină îmbunătățiri tangibile și durabile pe toate dimensiunile calității vieții omului, în corespundere cu Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale Agendei 2030 și aspirațiile europene stabilite în Acordul de Asociere RM -UE. SND 2030 conține 10 obiective generale, detaliate în 33 obiective specifice. Pentru fiecare obiectiv general a fost redată conexiunea cu țintele ODD relevante, precum și descris modul prin care autoritățile își propun să realizeze obiectivul respectiv.

În anul 2020, Republica Moldova a prezentat primul [Raport de evaluare națională voluntară privind realizarea Agendei 2030](#).³ Acesta recunoaște responsabilitatea comună pe care o au toate țările în realizarea ODD (inclusiv Republica Moldova), ca modalitate de răspuns la provocările comune ale realității globale în continuă schimbare, subliniindu-se ferma convingere că toți actorii au roluri semnificative de îndeplinit pentru a contribui în comun la atingerea obiectivelor de dezvoltare convenite la nivel internațional. Totodată, raportul prezintă contextul specific al Republicii Moldova și progresul atins de țară privind implementarea celor 17 ODD, în raport cu [țintele naționalizate](#).⁴

Reieșind din angajamentele asumate de către țară, prezenta analiză își propune drept obiectiv analiza progresului în realizarea [ODD 6 – Accesul la apă curată și sanitație adecvată pentru toți](#).⁵ ODD 6 și țintele sale se axează pe furnizarea apei sigure și la prețuri accesibile, serviciile de sanitație, minimizarea poluării apei din procesele industriale, creșterea eficienței utilizării apei în toate sectoarele economice și sociale, precum și sporirea protecției ecosistemelor legate de apă. Un aspect crucial prevăzut de ODD 6 vizează aprovizionarea extinsă cu apă curată și accesibilă și sanitație adecvată și echitabilă pentru toți (în special, rezidenții din regiunea rurală, femeile și persoanele în situație vulnerabilă).

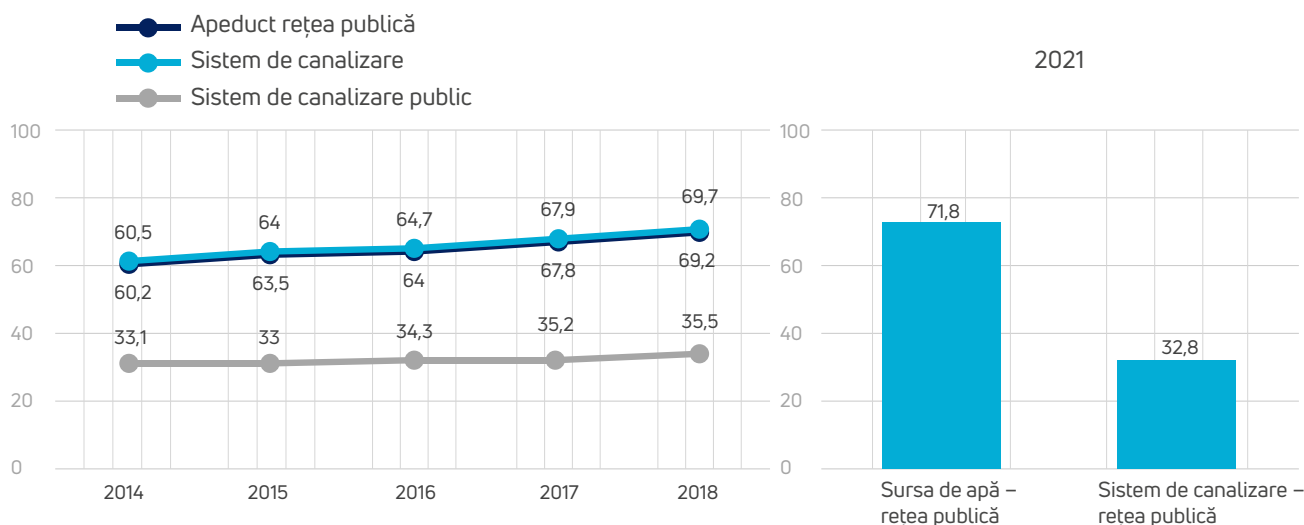
Potrivit țintelor stabilite, se anticipează că 80% din populație va avea acces la sistemele și serviciile sigure de aprovizionare cu apă și 65% din populație va fi asigurată cu sisteme și servicii de sanitație până în 2023, iar până în 2030 - pentru toți. Dezideratul de a spori accesul echitabil al populației la apă și sanitație se regăsește și în Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova Europeană 2030", OG 2. *Îmbunătățirea condițiilor de trai (OS 2.3. Asigurarea accesului universal la apeducte și sisteme de sanitație sigure)*. Analiza de față își propune să estimeze progresul atins până la momentul actual și să vină cu recomandări care ar facilita sporirea accesului populației la apă calitativă și sanitație adecvată.

ACCES ECHITABIL LA APĂ CURATĂ ȘI SANITAȚIE ADECVATĂ

Republica Moldova încă se confruntă cu o serie de provocări în ceea ce privește asigurarea accesului populației la sisteme și servicii de aprovizionare cu apă ([ținta 6.1](#)).⁶ Din perspectiva dezvoltării infrastructurii de servicii, ultimii ani se caracterizează printr-o dinamică pozitivă. Accesul la rețele publice de apeduct a sporit, fapt ce indică o relativă îmbunătățire a condițiilor de trai în Republica Moldova. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în perioada anilor 2014 - 2018, accesul populației la rețele publice de apeduct a crescut cu circa 9%, ajungând la 69,2% în anul 2018. Această dinamică pozitivă se atestă până în prezent. Astfel, în 2021 (la doi ani distanță de la evaluarea națională voluntară), 71,8% din populația țării era conectată la o sursă de apă din rețea publică. În pofida progreselor înregistrate de Republica Moldova în ultimii ani, anumite grupuri de populație continuă să fie dezavantajate în termeni de acces la sisteme și servicii de alimentare cu apă durabile și de calitate.

În timp ce accesul la sisteme de alimentare cu apă sporește constant, există deficiențe semnificative în ceea ce privește accesul la sanitație ([ținta 6.2](#)).⁷ Accesul la sursele publice de apă s-a îmbunătățit constant în ultimul deceniu. Această dinamică se datorează, în mare parte, investițiilor constante în comunitățile rurale. Inegalitățile legate de accesul la serviciile publice de sanitație (canalizare) au fost mai persistente. Deși, potrivit datelor oficiale, în 2021, circa 76% din populația Republicii Moldova avea acces la sistem de canalizare, doar 32,8% din populație era conectată la un sistem public de canalizare, restul fiind sisteme proprii, care cel mai adesea nu corespund normelor sanitare. Rata joasă de acces la servicii publice de canalizare este cauzată de costuri înalte și investiții mai puține în această sferă. Deși în ultimii ani s-au făcut anumite investiții în sistemele de canalizare, acestea s-au dovedit a fi ineficiente din cauza refuzului populației de a se conecta la rețelele publice. Această reticență este determinată de factorul economic (costurile de conectare), de lacunele legislative, dar și de neînțelegerea adecvată de către populație a necesității unei gestionări corespunzătoare a apelor uzate. Decalajul uriaș între ponderea populației conectate la rețea publică de alimentare cu apă și ponderea populației care are efectiv acces la servicii publice de canalizare (39pp în 2021) constituie un factor determinant al poluării mediului.

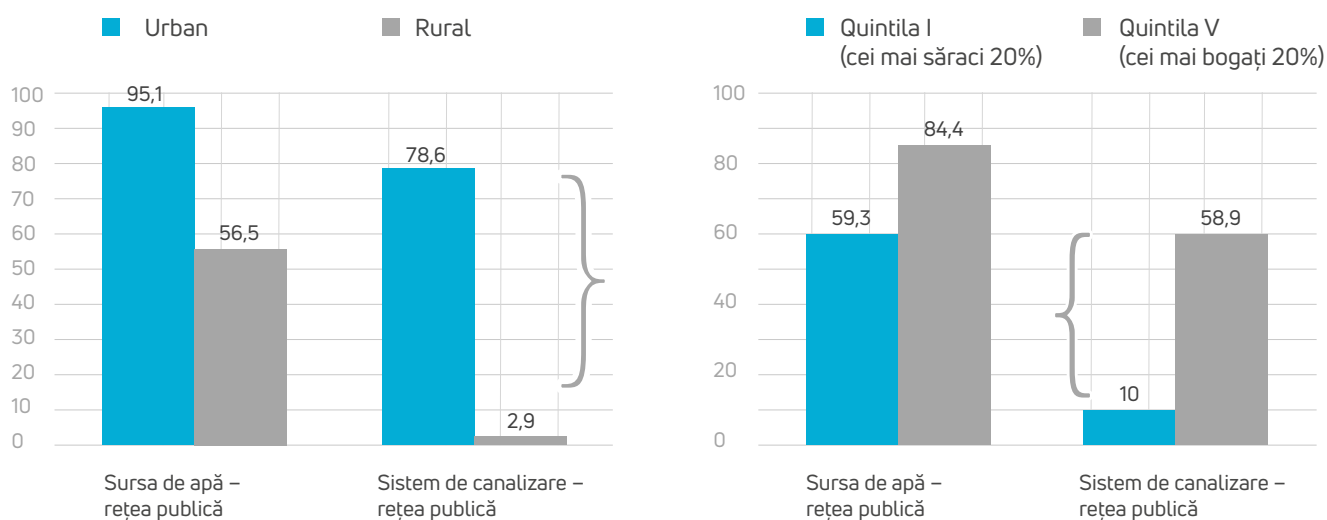
Figura 1. Accesul populației la apă și sanitație, %

Sursa: [Biroul Național de Statistică](#)⁵

Accesul la apă și sanitație pentru populația din mediul rural și cu venituri reduse continuă a fi o provocare importantă. Gospodăriile din zonele rurale, unde locuiește cea mai mare parte a populației și unde adesea locuiesc cele mai sărace gospodării, au o rată de acces de două ori mai mică la apă și sanitație, comparativ cu cele din zonele urbane și cele din quintila cea mai bogată. Cel mai mare decalaj se înregistrează în accesul la condiții sanitare adecvate, unde doar **2,9%** din populația rurală și doar **10%** din populația cu venituri mici este conectată la sistem public de canalizare.

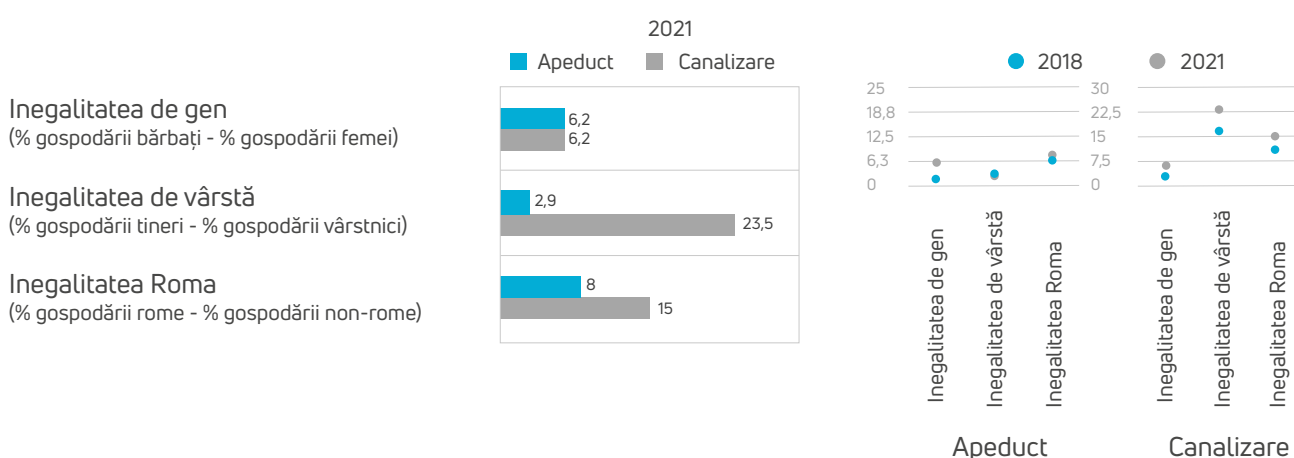
Figura 2. Accesul populației la apă și sanitație, pe medii de reședință și nivel de venituri, 2021, %

Sursa: [Biroul Național de Statistică](#)⁶

Deși statul și-a stabilit ținta pentru ODD 6 să asigure acces echitabil pentru toți la apă și sanitație, unele grupuri de populație continuă a fi lăsate în urmă. Inegalitatea de vârstă și cea legată de etnia romă sunt cele mai accentuate, aceste grupuri având acces mai limitat la apă și sanitație, în mare parte din cauza factorului financiar. Aceste discrepanțe sunt urmate de inegalitățile de gen. Progresul țării în ceea ce privește reducerea inegalităților se lasă așteptat. Comparativ cu anul 2018, în 2021 a sporit inegalitatea de gen în accesarea serviciilor de alimentare cu apă (apeduct). Pentru gospodăriile persoanelor vârstnice a sporit semnificativ inegalitatea în termen de acces la sanitație. În contextul pandemiei COVID-19, când a sporit volumul muncii casnice și a sarcinilor casnice, accesul limitat la apă și sanitație constituie o povară suplimentară pentru femei și grupurile vulnerabile.

Figura 3. Inegalitățile de acces la apă și sanitație, puncte procentuale

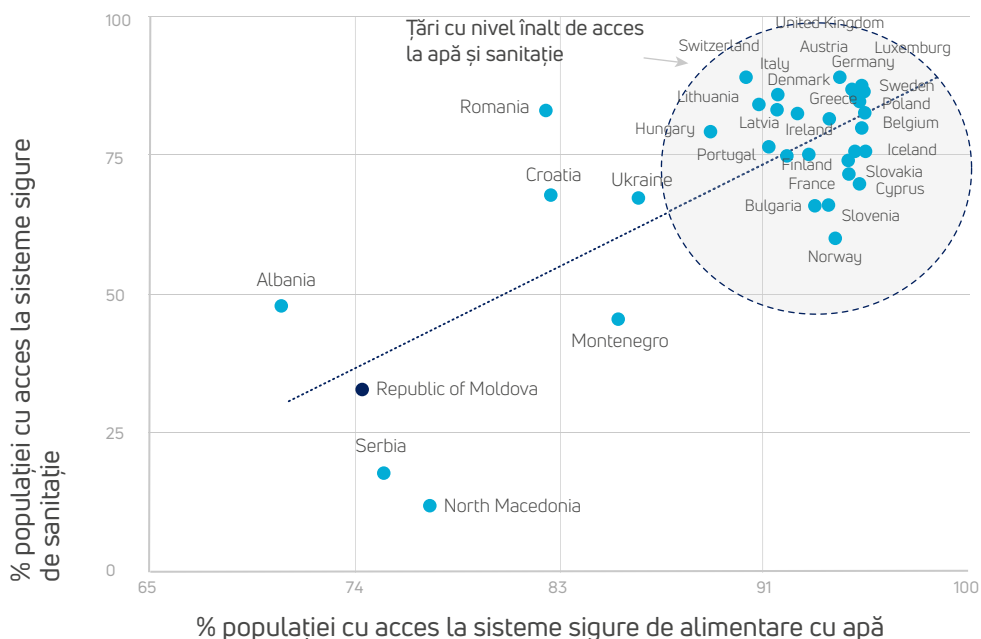

Sursa: [Moldova Inegală 2021](#)⁷, [Moldova Inegală 2019](#), Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD)⁸

La nivel regional, Republica Moldova se desprinde de contextul majorității țărilor europene în ceea ce privește accesul populației la apă și sanitație. În ultimii ani, accesul populației la sursele de apă a crescut treptat, ajungând la o acoperire de peste 70% (din rețelele publice), însă accesul la salubritate/ sanitație a crescut mai lent. Din acest motiv, Republica Moldova se află pe poziții mai slabe, în comparație cu alte țări europene, în termeni de asigurare a populației cu sisteme și servicii calitative și durabile de apă și sanitație (țările poziționate în stânga cadranelor se caracterizează prin acces mai limitat la astfel de sisteme și servicii). Deși Republica Moldova a realizat unele progrese în reforma instituțiilor sale de apă și de mediu și a armonizat legislația și actele sale cu Directiva-cadru a apei a Uniunii Europene, încă există lacune în gestionarea resurselor de apă și aprovizionarea cu apă a cetățenilor. Republica Moldova este țara cu cel mai mare deficit de apă din regiune, cu aproximativ 3 000 m³/cap de locuitor/an de resurse de apă regenerabile, din care doar 400 m³/cap de locuitor/an se formează pe teritoriul țării.

Resursele acvatice din Republica Moldova depind în mare măsură de volumele de apă din râurile Prut și Nistru, acumulate în mare parte în afara țării. Acest fapt este deosebit de important, având în vedere că principala sursă de aprovizionare cu apă pentru populație și pentru acoperirea necesităților economiei este apa de suprafață, care constituie 85% din volumul total de apă consumată. Restul 15% reprezintă sursele de apă subterane⁸. Având în vedere faptul că sistemele de gestionare a deșeurilor sunt slab dezvoltate la moment, măsurile de prevenire a poluării apelor și de asigurare a consumului rațional și a gestionării corespunzătoare a resurselor acvatice sunt imperative. În 2021 a fost semnat un [acord între Guvernul României și cel al Republicii Moldova](#), care va permite livrarea apei potabile din Județul Iași în raioanele Ungheni, Fălești, Glodeni și Nisporeni. În acest sens, construcția infrastructurii necesare, inclusiv a apeductelor cu patru puncte de subversare a râului Prut este în curs de realizare. Acest proiect strategic va crește considerabil accesul Republicii Moldova la surse de apă potabilă.

Figura 4. Poziționarea Republicii Moldova în ceea ce privește accesul la apă și sanitație, în context regional, 2020, %

Sursa: [Baza de date UNECE⁹](#), [baza de date OMS¹⁰](#)

PROVOCĂRI ȘI CONSTRÂNGERI

Autoritățile locale au resurse foarte limitate pentru a-și îndeplini în mod eficient funcțiile, inclusiv în domeniul alimentării cu apă și a sanitației. În Moldova furnizarea serviciilor de alimentare cu apă și sanitație (AAS) și asigurarea infrastructurii corespunzătoare este, formal, o competență a primăriilor (autoritățile de prim nivel ale administrației publice locale). Cu toate că descentralizarea administrativă și subsidiaritatea prezintă, în general, o evoluție pozitivă, provocarea constă în faptul că autoritățile locale au resurse limitate de personal și financiare necesare pentru a-și îndeplini în mod eficient responsabilitățile, inclusiv în domeniul alimentării cu apă și a sanitației. Acest lucru se datorează parțial fragmentării teritoriale și administrative excesive – pentru o populație de mai puțin de 3 milioane de locuitori, Moldova are 898 de primării. Dintre acestea, 811 (90%) au o populație mai mică de 5000 de locuitori, în timp ce 318 (35%) – mai mică de 1500¹¹. Din cauza acestei situații, dar și a faptului că descentralizarea financiară și fiscală nu ține pasul cu descentralizarea funcțională, bugetele locale abia acoperă costurile administrative și operaționale de bază pentru administrația locală și serviciile publice furnizate, iar în majoritatea primăriilor aproape că nu există mijloace pentru investiții de capital. Din acest motiv, autoritățile locale depind puternic de transferurile interguvernamentale, de fondurile naționale (cum ar fi Fondul Național pentru Dezvoltare Locală și Regională (FNDRL), programul «Satul European», etc.) și de fondurile partenerilor internaționali de dezvoltare pentru a dezvolta infrastructura de alimentare cu apă și sanitație.

Situația este afectată de nivelul general de dezvoltare economică/PIB al țării și de faptul că resursele financiare care trebuie împărțite între bugetele central și local sunt limitate. Pe de altă parte, capacitatea populației de a plăti tarifele pentru servicii reprezintă, în multe cazuri, un factor limitativ pentru stabilirea nivelurilor tarifare care să acopere integral costurile operaționale și de investiții de capital pentru furnizarea serviciului, mai ales atunci când infrastructura și serviciul trebuie dezvoltat de la zero. În mediul rural, nivelurile ridicate de depopulare și densitatea scăzută a utilizatorilor serviciilor de apă și canalizare ridică provocări suplimentare, atât din punct de vedere al procesului tehnologic (de exemplu, nu există suficientă apă uzată deversată pentru funcționarea normală a sistemelor de canalizare centralizate), cât și din punct de vedere economic (cu cât este mai mic numărul de utilizatori pe km de conductă sau cu cât volumul total de apă livrat este mai mic, cu atât costul unitar este mai mare). Lipsa unor standarde și norme de construcție actualizate, în special pentru rețelele și sistemele la scară mică, duc adesea la infrastructură supradimensionată și la costuri insuportabile din cauza volumelor de apă consumată sau de apă uzată evacuate mai mici decât cele așteptate/planificate.

Capacitățile autorităților naționale în elaborarea și implementarea politicilor de apă și sanitație sunt încă reduse. Deși autoritățile locale sunt responsabile pentru organizarea și furnizarea serviciilor de alimentare cu apă și sanitație, autoritățile naționale au partea lor de responsabilitate, mai ales atunci când vine vorba de elaborarea, adoptarea și implementarea politicilor publice, reglementarea și controlul. Una dintre provocările principale legate de cadrul instituțional național ține de [reforma administrației publice centrale specializate](#) realizată în 2021, când Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și a Mediului a fost împărțit în Ministerul Mediului și Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIRD).

După divizare, politicile AAS urmau să fie transferate către MIRD. Tranziția a fost însă foarte lentă, iar până în prezent, deși un departament special pentru alimentarea cu apă și sanitație a fost în cele din urmă format la MIRD, capacitățile personalului și ale ministerului în ansamblu de a gestiona elaborarea și implementarea politicilor în domeniu sunt încă reduse (personalul cu experiență din Ministerul Mediului care se ocupa anterior de AAS a rămas acolo, întrucât ministerul încă se ocupă de aspecte legate de protecția apei și gestionarea bazinelor hidrografice). Proiectul „Securitatea aprovizionării cu apă și sanitație în Moldova”, un proiect finanțat de Banca Mondială, semnat în 2022 și care urmează să fie implementat de MIRD în următorii 4 ani, are ca obiectiv creșterea accesului la servicii îmbunătățite de alimentare cu apă și sanitație în mediul rural și orașele selectate și consolidarea capacităților instituționale pentru furnizarea de servicii de alimentare cu apă și sanitație la nivel național și local.

Există încă anumite lacune în modul în care operatorii AAS sunt controlați de către organul național de reglementare. În 2013, odată cu adoptarea Legii privind alimentarea cu apă și sanitație nr. 303/2013, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE) a primit mandatul de a licenția operatorii AAS, a aviza calculul tarifelor și alte funcții de reglementare. Cu toate acestea, ANRE colaborează doar cu operatorii din mediul urban. În contrast, operatorii mai mici din mediul rural, deși trebuie să respecte aceleași reguli și reglementări, nu sunt licențiați și nu sunt controlați direct de către organul de reglementare național. Aceasta face ca utilizatorii operatorilor mai mici, care nu sunt verificați de ANRE, să fie mai vulnerabili la gestionarea inefficientă, tarife arbitrar stabilite și dezavantaje similare. Unul dintre obiectivele abordărilor din Strategia Națională AAS revizuită a Moldovei 2014-2030* este regionalizarea operatorilor AAS (în scopul de a fuziona/reduce numărul de operatori mai mici), de preferat cu utilizarea apelor de suprafață ca sursă, ori de câte ori este posibil. Cu toate acestea, ritmul de regionalizare este lent, inclusiv din cauza unei culturi și practici subdezvoltate de cooperare inter-municipală.

RECOMANDĂRI PENTRU GUVERN

- **Clarificarea funcțiilor și consolidarea un cadru instituțional la nivel național.** Competențele relevante pentru coordonarea eficientă a politicilor de aprovizionare cu apă și sanitație și eforturile de atingere a ODD 6 și a obiectivelor sale nu sunt pe deplin clarificate, sunt dispersate în diverse instituții sau nu sunt acoperite deloc. Este necesară o analiză funcțională comprehensivă a sectorului. De asemenea, consolidarea capacităților instituțiilor relevante, inclusiv a departamentului AAS nou creat la MIRD, este crucială.
- **Extinderea competențelor de reglementare ale Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică pentru a include operatorii din mediul rural.** Ar putea fi luată în considerare și crearea unei agenții separate, axată în mod special pe serviciile comunale (utilitățile publice), având în vedere reticența ANRE de a acoperi și operatorii din mediul rural. În paralel, ar trebui urmărite amendamente legislative care să determine autoritățile publice locale și operatorii din mediul rural să obțină licențe sau să delege administrarea serviciilor AAS, operatorilor regionali mai mari licențiați.

* Hotărâre de Guvern nr. 440 din 1 iulie 2020

- **Sporirea efortului și ritmului de elaborare și adoptare a standardelor și normelor de construcție pentru sistemele de furnizare a apei și de canalizare, în special pentru cele de scară mică și pentru sistemele individuale adecvate pentru tratarea apelor uzate.** Având în vedere tendințele demografice, geografice, economice și altele, standardele și normele adecvate pentru a governa procesul de elaborare a proiectelor tehnice ale viitoarelor sisteme AAS ar trebui să conducă la o infrastructură rezistentă și eficientă din punct de vedere al costurilor.
- **Urgentarea elaborării programului național pentru dezvoltarea alimentării cu apă și a sistemelor de sanitație.** Având în vedere viziunea de regionalizare a serviciilor AAS și infrastructurii conexe și de a utiliza preferabil sursele de apă de suprafață atunci când este posibil, un plan național este necesar pentru a ghida planificarea principalelor proiecte de investiții în infrastructură, inclusiv captarea, tratarea apei și construirea magistralelor, pentru a evita situațiile în care extinderile și regionalizarea nu sunt posibile din cauza unei planificări proaste.
- **Încurajarea tarifelor care acoperă costurile integrale, dar ținând cont de cei vulnerabili.** Atât în municipalitățile care sunt supravegheate de ANRE, dar mai ales în mediul rural care nu este atât de strâns supravegheat, unde tarifele sunt aprobate de consiliile locale, tendința este de a aproba tarife mai mici care duc la degradarea infrastructurii și la lipsa dezvoltării. Este necesar a fi instituite măsuri legislative adecvate (împreună cu extinderea competențelor autorităților naționale de reglementare către operatorii din mediul rural), pentru a evita acest lucru. Pe de altă parte, trebuie instituit un sistem de compensații tarifare și alte măsuri de protecție socială pentru a proteja grupurile vulnerabile. Acestea ar trebui să includă și măsuri pentru a ajuta la acoperirea costurilor de conectare, care uneori trebuie suportate de către gospodării ca și contribuție.
- **Integrarea perspectivei incluziunii în toate programele, intervențiile și planurile naționale cu privire la apă și sanitație.** Cadrul legislativ și de politici existent prevede măsuri generice privind evitarea discriminării, atunci când autoritățile dezvoltă servicii de aprovizionare cu apă și sanitație. Datele arată că inegalitățile de acces persistă deoarece autoritățile responsabile nu le recunosc drept prioritate și nu le tratează într-un mod mai consistent și programatic. Prin urmare, primul principiu în îmbunătățirea cadrului juridic și de politici existent este de a schimba accentul de la evitarea discriminării la reducerea inegalităților de acces. Acest principiu va presupune că cadrul legal existent să definească ce înseamnă inegalitatea de acces. Totodată, este imperativă integrarea incluziunii sociale și în programele de investiții. Cadrul legal, notele metodologice și manualele operaționale ar trebui să prevadă obligativitatea pentru toate programele de investiții de a identifica, analiza și furniza măsuri pentru reducerea inegalităților în cazul accesului la apă și sanitație în cursul elaborării acestora.
- **Colectarea datelor dezagregate privind accesul la apă și sanitație.** Autoritățile moldovenești nu au date și analize suficiente cu privire la cele mai semnificative inegalități de acces (pe diferite grupuri de populație). În lipsa unei analize și a unei înțelegeri adecvate se ajunge la intervenții și investiții care nu țin cont de aceste inegalități. Toți responsabilii pentru domeniul apei și sanitației de la nivel central la cel local trebuie să fie mandatați să colecteze astfel de date într-un mod mai programatic și mai coerent.

RECOMANDĂRI PENTRU SOCIETATEA CIVILĂ

- **Împuternicirea societății civile, în special a grupurilor vulnerabile și marginalizate, pentru a participa în procesul decizional.** Accesul la apă și sanitație în Republica Moldova s-a dovedit a fi unul inechitabil, anumite grupuri fiind lăsate în urmă. Efortul de reducere a inechităților trebuie să fie unul constant, având la bază colectarea sistematică a datelor dezagregate. Orice abordare durabilă de reducere a inegalităților în accesul la apă și sanitație va atrage după sine împuternicirea grupurilor vulnerabile și marginalizate ca să participe și să modifice prioritățile locale sau regionale în ceea ce privește apa și sanitația. Acest lucru va contribui la consolidarea politicilor incluzive și echitabile în domeniul apei și sanitației.
- **Monitorizarea progreselor autorităților publice privind implementarea ODD 6.** Societatea civilă joacă un rol esențial în procesul de monitorizare a implementării politicilor publice. Implicarea acesteia în încurajarea implementării, în monitorizarea, evaluarea și revizuirea ODD-urilor este esențială pentru a ne asigura că acestea sunt incluzive și centrate pe om și că Guvernul recunoaște și răspunde la necesitățile diferite ale diferitor grupuri de populație. Deși Guvernul prezintă periodic rapoarte de implementare a ODD-urilor, societatea civilă poate dezvolta rapoarte independente care să prezinte viziunea alternativă asupra progreselor înregistrate de țară. Rapoartele de monitorizare ale societății civile pot servi drept un instrument de sporire a responsabilității guvernamentale față de cetățeni, dar și ca un mecanism important de influențare a Guvernului pentru a atinge progrese în ceea ce privește angajamentele față de Agenda 2030.
- **Sporirea nivelului de conștientizare privind utilizarea rezonabilă a resurselor și protecția mediului, prin dezvoltarea de programe de formare, materiale și cursuri educaționale, activități și inițiative comunitare etc.** Având în vedere resursele limitate de apă și provocările legate de gestionarea eficientă a acestora, retorica generală privind resursele nepuizabile de apă trebuie direcționată spre conștientizarea, înțelegerea adecvată și tratarea acesteia ca pe o sursă finită. Totodată, deși sistemele publice de evacuare a deșeurilor au, actualmente, o acoperire națională mică, este imperativă sporirea conștientizării în rândul populației a necesității ocrotirii mediului, prin evitarea poluării apelor și suprafețelor adiacente.
- **Construirea parteneriatelor cu autoritățile locale pentru dezvoltarea și aplicarea la proiecte și granturi pentru dezvoltarea infrastructurii AAS în comunitățile locale.** După cum s-a menționat mai sus, autoritățile locale au personal, cunoștințe și capacități foarte limitate, inclusiv atunci când vine vorba de scrierea și implementarea aplicațiilor pentru proiecte. Aceste tipuri de parteneriate între organizațiile societății civile și autoritățile locale ar putea oferi o soluție imediată la această problemă înainte de implementarea unei reforme de fuziune teritorială sau a unei practici de cooperare inter-municipală mai eficientă.
- **Monitorizarea activității autorităților locale și operatorilor AAS.** Organizațiile societății civile, direct sau prin campanii de informare și educare a utilizatorilor serviciilor AAS/populației privind drepturile acestora, ar putea contribui la creșterea transparenței și la o mai mare motivare a autorităților și a furnizorilor de servicii în îmbunătățirea continuă a calității și accesului serviciilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Naționalizarea indicatorilor Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, UNDP, 2017, <https://www.undp.org/moldova/publications/nationalization-indicators-sustainable-development-goals>
2. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, 2022 <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6209/language/ro-RO/Default.aspx>
3. Raport de Evaluare Națională Voluntară a Progresului Privind Implementarea Agendei 2030, Republica Moldova, 2020, EN, <https://moldova.un.org/en/53280-republic-moldova-voluntary-national-review-vnr-2020>
4. Adaptarea Agendei 2030 a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă la contextul Republicii Moldova, UN Moldova, 2017, <https://www.undp.org/moldova/publications/adapting-2030-agenda-sustainable-development-context-republic-moldova>
5. Accesul populației la apă curată și sanitație în Republica Moldova, Biroul Național de Statistică, https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV040/NIV041300.px/tabletableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
6. Accesul populației la apă curată și sanitație în Republica Moldova, după regiune și quintile, Biroul Național de Statistică https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV040/NIV041500.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
7. Moldova Inegală – Analiza celor mai relevante inegalități din Republica Moldova 2021, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), https://progen.md/wp-content/uploads/2021/12/CPD_MOLDOVA-INEGALA-2021.pdf
8. Moldova Inegală 2019, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD)
9. Procentul populației care utilizează servicii de sanitație gestionate în condiții de , UNECE, 2020, <https://w3.unece.org/SDG/en/Indicator?id=20>
10. Populația care utilizează servicii de alimentare cu apă potabilă, gestionate în condiții de siguranță, WHO, 2020, [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/population-using-safely-managed-drinking-water-services-\(-\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/population-using-safely-managed-drinking-water-services-(-))
11. Proiectul strategiei de reformare a administrației publice pentru anii 2023-2030, <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-strategiei-de-reforma-a-administratiei-publice-din-republica-moldova-pentru-anii-2023-2030/9685>